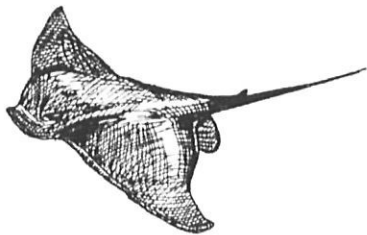

La memòria de la gent del mar, a cavall entre dos mons

LURDES BOIX I LLONCH

Els sis pescadors escollits per a aquest treball sobre la pesca han estat triats en funció de la seva edat: la majoria s'acosten o superen els 90 anys. Varen iniciar-se en l'ofici de molt petits i, per tant, encara tenen ben viu en el seu record el món de la pesca abans de la introducció dels primers motors a les embarcacions.

Cadascun d'ells ha practicat tot tipus de pesques, però n'hi ha algun que el caracteritza o amb qual se sent més identificat, per tant el ventall que s'ofereix intenta ser ampli, sense ser exhaustiu.

Per tal de transmetre amb el màxim de fidelitat el text, s'ha utilitzat una transcripció directa d'història oral respectant la parla, les expressions i els localismes dels cinc ports on han viscut: el Port de la Selva, Sant Feliu de Guíxols, Begur, Palamós i l'Escala. En el cas del de Palamós en tractar-se d'un fill de l'Ametlla de Mar, conserva la forma de parlar pròpia dels caleros.

Tots han viscut a cavall entre dos mons: el pas d'una pesca totalment artesanal feta a partir d'uns recursos proporcionats per l'entorn, a una de més intensiva i sobreexplotadora del medi. La seva aportació també pot ajudar a fer unes quantes reflexions sobre el futur de la pesca.

En **Pepet Fornis**, un pescador a l'encesa del Port de la Selva

En Pepet Vilanova i Fornis té 90 anys i des que és vidu viu a Cadaqués amb la seva filla. Enyora profundament la mar, la vida de pescador i el Port de la Selva. Aprendre del mar i dels pescadors va ser el seu gran somni de tota la vida i, per això, de ben petit s'escapolia sempre de col·legi per anar a la platja, encara que això li suposés un estovet o el càstig de la seva mare: «Des de casa, des del llit estant, veia la mar, és la primera cosa que mirava quan em despertava i tot el dia el meu cap només rumiava per estar a la vora dels pescadors i escoltar i aprendre, perquè de gran volia ser com ells».

La seva infantesa va transcórrer en un Port de la Selva de cap a set-cents habitants dels quals cinc-cents depenien directament o indirecta del mar i de la vinya. Les pesqueres es distribuïen de la següent manera: deu enceses amb vint homes cada una, que també pescaven amb l'art de port de Reig; seixanta sardinals amb tres homes cadascun i la resta tresmallaires. Per tant, era un poble essencialment mariner fins a la guerra civil, en què el seu port va ser utilitzat per descarregar material bèl·lic i va ser bombardejat diverses vegades.

En Pepet Fornis va començar als 11 anys d'anar en mar: «Quan tenia pocs mesos de vida vaig quedar sense pare i la meva mare es guanyava la vida anant a collir olives i raïm a jornal. També portava peix a vendre amb

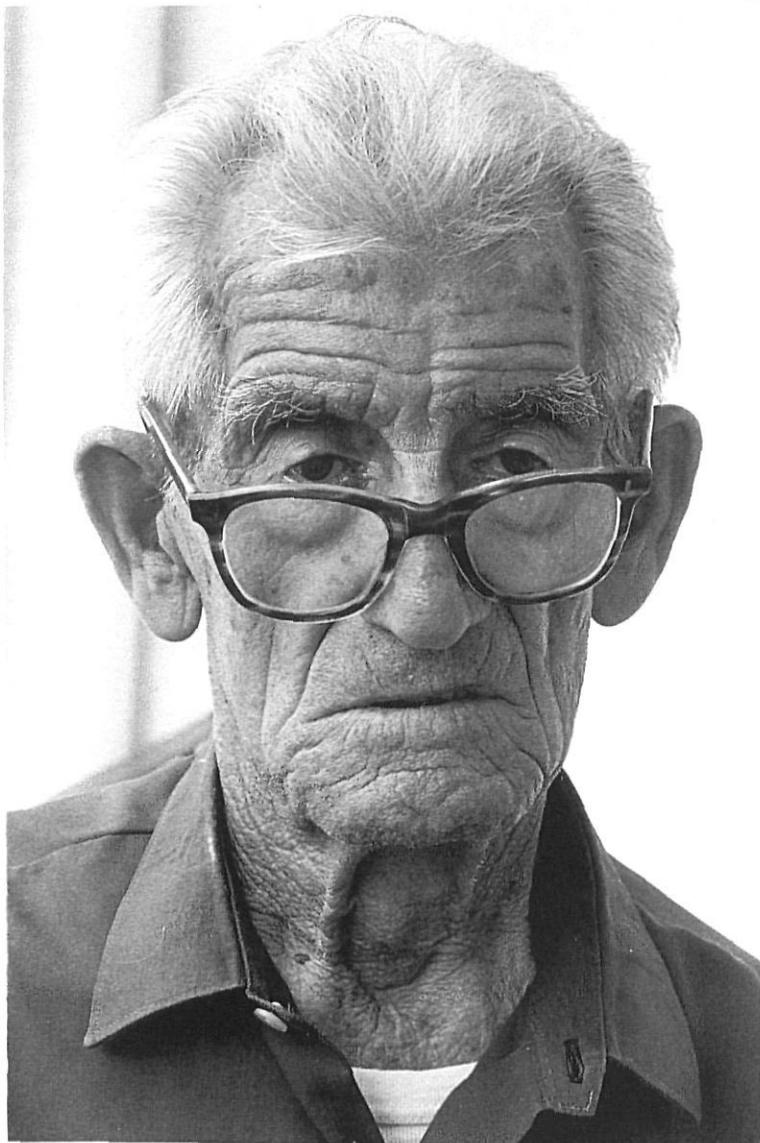
*En Pepet Fornis
amb les seves nêtes
al port de Reig
amb un peix de la
família dels taurons.*

En Pepet Fornis preparant les caixes de sardines

En Pepet Fornis

J. M. OLIVERAS

altres dones. Se'l carregaven a l'esquena amb una cеста i un xic de palla per no fer-se mal i anaven a peu fins a Llança per agafar el primer tren». Va començar de mussi –aprenent– a l'encesa, amb carbur, «més tard va venir el petroli, la gasolina i finalment el gas-oil. Però abans de tot, els nostres avantpassats havien fet servir la teia de pi. La teia és la llenya seca de les arrels i la soca i crema molt bé perquè és molt greixosa i té molta resina. La posaven al fester –un engraellat de ferro que penjava de la popa de la barca–. Aquesta embarcació era el llagut de foc».

El Port de la Selva és un país de molt de mal temps: totalment encarat a nord, és el primer port on toquen la tramuntana i el mestral. «Quan bufava llevant, en canvi, com que mos venia d'esquena, llavors érem els únics que podíem sortir a pescar i moltes vegades feiem una anyada, perquè podíem vendre el peix més car. Venien compradors que el portaven a Barcelona».

La pesca a l'encesa era molt reglamentada. Hi havia deu cales, anomenades port de Reig, les Clisques, Vol nou, la Cativa, Talabra, Galera, Taballera, Ravener, Serena i cala Prona, que eren sortejades dues vegades l'any, per les dues pasqües i més antigament tres vegades. «Aquest conveni ja va ser firmat per l'avi de l'actual rei d'Espanya i era molt respectat, allà on un tenia el dret de pescar no hi podia pescar ningú més». Una companyia la formaven tres embarcacions: un llagut de bolitx i dos llaguts de foc. El llagut de bolitx havia de fer forçosament entre 44 i 46 pams i els dos llaguts de foc entre 32 i 33 pams. Si no eren de reglament, no podien entrar en el joc. El bolitx era un art de malla cega, de 40 cm. Cada companyia la formaven vint homes:

cinc a cada llagut de foc i vuit al llagut de bolitx més els dos mussis. El patró es quedava el 50% dels guanys i la resta es repartia entre els mariners a parts iguals, excepte els dos mussis que guanyaven a raó de tres quartes parts de la paga el mussi gran i la meitat el petit. «A l'encesa hi anàvem fixos tota la temporada, però acabada aquesta podíem canviar de companyia. Perquè en mar passa com en terra que hi ha gent més intel·ligent i menys, i els pescadors més intel·ligents sabien més bons pescalls i pescaven més. Ara amb els radars i les sondes, tothom n'és d'intel·ligent».

«A l'encesa es sortia de prima, remant, perquè així com l'Escala és país de vela, perquè hi peten tots els vents i amb la tramuntana poden anar-se'n amb popa, el Port de la Selva és país de rem perquè no teníem bordada, la tramuntana era temporal i ja no podíem sortir a pescar. Quan el primer llagut de foc arribava a la cala, encenia el llum. L'altre quedava de reserva. El llum acompanyava el peix a la cala, cap en terra i el bolitx anava cenyint el llum tot fent el vol fins acompanyar-lo en terra. Els dos mussis ens anàvem rellevant per remar, perquè érem més petits».

Els pescadors de l'encesa també pescaven amb l'art de port de Reig. Un any en Pepet recorda que s'hi varen agafar prop de 200 quintars de tonyines i 80 quintars de bonítol amb un vol. A l'hivern, la sardina s'agafava amb els sardinals, la resta de l'any amb l'encesa. Amb el tresmall s'hi agafaven rogers, escòrpores i altre peix de costa. També s'agafaven moltes llagostes, en Pepet n'havia vist més de cent juntes. «Quan érem infants anàvem a pescar per les esquerdes de les roques. Agafàvem els peixets que sortien de l'art de port de Reig i els feiem servir d'esquer. Una vegada vaig agafar una

llagosta amb la mà, primer se'm va trencar la cornija però després la vaig agafar pel clatell i amb el meu company la vàrem anar a vendre. Ens en varen donar 6 rals que era una fortuna per a nosaltres».

«Ara ho han agostat tot les barques d'arrossegament. Abans tot era reglamentat: des de la mida de les malles a les cales on es podia pescar, però ara no respecten res.

Somnio molt poc, però quan ho faig, sempre somnio la mar, perquè és la cosa que més m'agrada del món. Les muntanyes sempre són iguals, en canvi la mar sempre canvia. Ara que ja no puc anar a pescar, quan fa llevant, sempre me'n vaig darrera el Molí i em passo les hores mirant els cops de mar com cobreixen l'illa Messina...».

En Jaume «Conet», un nansaire de Sant Feliu de Guíxols

En Jaume Soler i Albertí té 74 anys. El seu avi era calafat a les drassanes de Sant Feliu de Guíxols. El seu pare havia estat taper, però, amb la guerra del 1914, el suro no es podia exportar i va plegar. Amb els estalvis es va comprar una barca i va llogar terramaners. Als 14 anys d'edat va començar d'anar en mar ajudant el seu pare a calar nanses i palangres. «El meu pare havia après l'art de fer nanses d'un nansaire i ell m'ho va ensenyar a mi. No és difícil de fer-ho però sí d'aprendre-ho, per això, cada dia el pare m'agafava a la falda i només amb 8 anys ja vaig començar de fer nusos. De vegades agafava quatre jones d'amagat, me n'anava al terrat i començava de fer nusos amb afició, per veure si me sortien. Ho fèiem amb murtra i llentiscle que són arbustos de bon trobar als boscos d'aquí. També fèiem gaditanes (per agafar julioles i peix de roca petit), jombines (peix blanc, orades i sards), sauperes (saupes) i oranells (nanses per a roques petites). En el port de Sant Feliu hi havia més de cent embarcacions que venien de Pineda i Calella de la Costa a fer la temporada de l'anxova. Aquí, fins que varen venir les teranyines –potser n'hi havia una vintena–, tothom tenia un llagut de sardinals i una xaica, que era més petita. Per la guerra es va col·lectivitzar la pesca: te donaven un sou al cap de la setmana i tot el peix que agafaves l'havies de dur al Portal, però tothom escatimava tot el que podia. Quan varen agafar uns pescadors de Palamós i els varen portar presoners a Mallorca la gent va agafar por i va deixar d'anar a pescar».

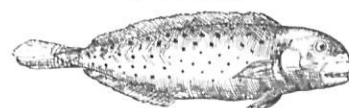
En Jaume ha anat a la vela i amb motor i ha tocat diferents tipus de pesca –quan es va casar, va anar un temps amb la vaca del seu sogre a Calella de la Costa– però l'ofici que més el defineix i el que més li ha agradat és el de nansaire i sobretot se sent orgullós de les captures de llagosta, i del coneixement de les roques del fons. Es podria dir que coneix el fons del mar com la palma de la mà, i això sense haver anat a sota aigua. Però deixem que ell mateix ens expliqui com s'orientaven els pescadors per les senyes:

«S'havia de ser expert per trobar les roques on hi havia llagosta. Aquí a Sant Feliu només érem dos o tres famílies i els caladors es passaven de pares a fills i es mantenien en secret. A punta de dia ja érem a lloc per arribar aviat a la venda del peix, si no, el peix baixava de valor. Havíem arribat a calar fins a 35 nanses. Les escàvem amb sardines.

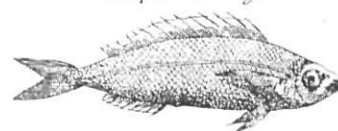
Per la nostra pesquera, ens guiàvem per senyes. Per trobar els caladors mos regíem per les muntanyes, com el Pení de Roses o el puig de Begur i fins i tot el Montseny. Ara ja no ho podríem fer perquè la contaminació no deixa veure amb precisió de lluny. Les muntanyes ens servien per les enfilacions: quan una muntanya et ve en línia recta amb una altra, si segueixes completament recte, allò no et variarà mai. Llavors agafes dues muntanyes més, també en línia recta: allà on s'ajunen les dues línies, al fons del mar hi ha la roca. S'agafava una senya que vingüés d'en terra per fora, i l'altra de llevant cap a garbí fins que coincidien. Teníem molta certesa i n'equivocàvem molt poques.

Moltes roques agafaven el nom de les senyes que es preniën o d'alguna data assenyalada: la roca de l'Església, volia dir que Roca Tosa –una roca molt rodona que hi ha entre Sant Feliu i Santa

De Pholide.

De Boope. Car. Boque.

En Jaume "Conet"
a la platja de Sant Feliu
de Guíxols, tornant
de llevar nanses, 1950.

En Jaume "Conet".

Cristina—, venia en línia recta per l'església de Sant Feliu. L'expressió era «Roca Tosa per l'església». Una altra senya era «el puig de Begur pel fanal vermell», la roca de sant Jaume, la vàrem descobrir el dia de sant Jaume i hi vàrem agafar molt de peix, la roca del coral perquè estirant les nanses s'hi enganxava coral, la roca dels nerros, el roquer d'en Vidal... La costa de Sant Feliu a Tossa n'està dotada de roques, de roquers, d'esculls i de lloses.

A l'hivern els nansaires anàvem al palangre i al palangró escats amb calamar o pop. Si calàvem en un lloc de fang ja ho notàvem per la classe de peix: una molla blanca, un capellà, una fanega, una xucla, un serrà molt blanc. Però, quan ens anàvem acostant cap a la roca, ja canviava: un pagell gros, un serrà més gros i vermell... Hi havia zones de molta espessor de roques on s'agafava molt de peix. Si el palangre s'enrocava, llavors t'apuntaves les senyes en una llibreta per recordar-ho a l'estiu i portar-hi un to (calament de nanses). Si la mare del palangre (corda del millor cànem i ben trenat) s'enrocava, ho fèiem safar (desenganxar) amb una petita maniobra i dèiem: «Ara ja som safos de la roca». On trobàvem una roca verge —que no havia estat mai calada— aquell any s'hi agafava molt de peix, però mai l'agotàvem per tornar-n'hi a trobar l'any següent, encara que mai del món hi tornaves a agafar com la primera vegada.

Quan varen arribar les sondes i els radars tot va canviar: ja no pescava el que era més expert, sinó el que tenia més diners perquè aquest era el que podia equipar la barca amb aquests aparells i pescar més llagostes. Va ser la destrucció dels caladors.

En tinc un record molt agradable de la gran quantitat de peix que hi havia, malgrat les clavegueres que desembocaven al port. Amb una canyeta, una pedra i un ham de seguida agafàvem una escòrpora o un altre peix. Totes les roques eren plenes de pèl, arrencaves una alga i era farcida de cucs i polls de mar i gambes, tot era vida. I ara, alguna vegada he anat a mar amb els meus néts i no hi ha cap roca que tingui pèl, tot es veu mort per culpa de la contaminació i l'arrossegament que ha mort tot el peix petit».

En **Pepet Florian**, un sardinaler descendent de coralers de Begur

En *Pepet de can Florian* —Josep Pi i Amat— té 94 anys i viu a tocar mar, a la casa que varen comprar els seus pares —en Florià i la Reparada— a sa Riera, l'antic port de sardinals de Begur. Viu amb el seu fill, que també és pescador, i la seva jove, de 65 anys, la Maria Marí i Marí, descendent d'eivissencs. Tots fan servir el parlar salat, característic d'alguns pobles de la costa. El seu pare va néixer a Begur, al carrer de Vera i la seva dona, que també es deia Reparada, a Cuba, a *Zagua la Grande*, filla d'uns emigrants begurencs, que com tants altres varen anar a fer fortuna a Amèrica. El seu pare, quan va esclatar la

Anxoves en Salmorra

guerra de Cuba, la va embarcar junt amb les seves tres germanes i les va fer tornar a Begur i ell va morir allà. Els Forgas, els Pi, els Pei, exportaven taps de suro cap a Cuba. Allà molts begurencs varen muntar negocis.

Va començar d'anar en mar als 12 anys, tot i que el mestre, mossèn Jaume, els dies de mal temps el feia anar a escola fins que va tenir 16 anys. Llavors, quan el golf de l'Estartit era un «criadero de peix enorme», sardines, verats, surells i anxoves, omplien les xarxes de les trenta barques de sardinals que hi havia a sa Riera, de les d'Aiguafreda, sa Tuna, Fornells i les quatre o cinc xàvegues d'Aiguablava. Els patrons, durant les temporades de pesca, vivien a les barraques de les platges i les dones a Begur.

«Les coses han canviat molt: recordo que era sagrat no anomenar la paraula «guilla» a la barca. Els pescadors hi tenien molta mania, deien que portava malastrugança. Quan ens fèiem una ferida, ens curavem amb oli de fetge d'un peix que es diu porc. El penjàvem d'una teula al sol, amb un pot a sota on anava degotant. Per una patacada, cataplasmes d'userda. Per costipats aigua de farigola o de camamilla. Quan la collita de raïm havia acabat, les cases que despatxaven vi, penjaven un ram de pi a la porta, i quan sortíem de la fàbrica de taps, hi anàvem a berenar. El suro era la indústria més important, absorbia 600 treballadors. A Begur hi havia un dels cors millors de Catalunya «La Cigala Begurenca». El meu pare era molt cantador.

Les xarxes de cotó s'havien d'estendre cada dia i tenyir cada mes: pelàvem els pins, picàvem l'escorça, la fèiem bullir i llavors hi passàvem la xarxa. El tint era en un local del poble que es deia «es catius». He sentit a dir que és on els pirates hi tancaven els captius. Quan els dofins mos feien forats a les xarxes anàvem a l'Escala a portar-les a remendar. Abans calàvem 6 xarxes i el peix no s'acabava mai. El veníem a Palamós, a l'Escala i fins i tot a Barcelona. Ara calen 40 xarxes, però amb els radars i els elevadors el peix s'ha exterminat.

El meu avi va anar a coraiar al nord d'Àfrica, com molts begurencs. Una companyia de quatre o cinc mariners marxaven durant sis mesos amb un llagut gros, al rem i a la vela. Aquí hi havia uns patrocinadors que els donaven les unces necessàries i quan tornaven els pagaven amb coral. Pescaven amb una coraiera, una creu de fusta amb uns ganxos de ferro i unes xarxes on quedava enganxat el coral. El d'aquí era molt bo. Molts que s'hi dedicaven s'hi varen fer milionaris. En feien joies, anells i agulles de corbata. Na Maria té una creu de coral, que li va fer en Samboni, un italià que es va establir a Begur l'any 1955. A l'Escala també hi anaven: l'avi Batista, en Peret Juli... Després varen venir bussos grecs cap a l'any 1915, anaven set o vuit amb una barca i uns escafandres grossos i els havien d'anar bombant l'aire.

L'any 1918 el pare va muntar un salí, però quan va començar el turisme les dones varen deixar de venir i els quatre salins que hi havia a sa Riera vàrem anar plegant. Això devia ser cap a l'any 1947. Les sardines les posàvem en caixetes i cascos i les anxoves, en barrils. Durant un temps, vàrem envasar-les en llaunes de fins a cinc quilos i les enviàvem a Itàlia, però cap al 1928 la lira va baixar i vàrem plegar.

A l'hivern amb el pare anàvem al sardinal. Fèiem dues calades: la matinada i la prima. Anàvem prop de ses Medes, o des rius o aquí mateix. Si agafàvem cinc o sis

Etiqueta de la fàbrica d'anxoves de can Florià.

En Pepet "Florian" —segon començant per la dreta— desmallant sardina a Sa Riera l'any 1918.

Etiquetes de la fàbrica d'anxoves de can Florià abans i després de la guerra civil.

ANCHOAS EN SALMUERA

En Pepet Florian.

milers de sardines, ja teníem feina fins a les tres de la matinada per desmallar-les. Anàvem a buscar paneres en el salí i les comptàvem de cinc en cinc: tres en una mà i dues a l'altra fins a omplir-ne un cove de cinc-centes. Després fèiem un suquet de sardines: en una olla de ferro colat hi posàvem una cabeça d'all's tallats petits, quan eren rossos, tomata i julivert capolat, sardines, aigua i a foc ben ràpid. Cap a les cinc de la tarda, quan el sol passava la muntanya sortíem de prima. A l'estiu anàvem al tresmall, a sa Tuna. Agafàvem rascasses, escórpores, rogers, llenguados, sèpies, molles i moltes llagostes que les posàvem en vivèrs de vergues i les veníem a 9 rals a la carnissera –tres lliures.

Cap a l'any 1925 vaig posar el primer motor –un *Badouin* comprat a en Juli de l'Escala– a la barca. Això va suposar un canvi molt gran perquè ja no vàrem haver de remar. Mira com tinc aquest dit d'haver remat tant! Per la pesca amb la teranyina començàvem per sant Josep. Al setembre plegàvem i llavors anàvem als bous.

Amb la guerra civil va venir el comitè de Begur –mariners que havien treballat per nosaltres– i mos varen incautar les barques i els ormejos i encara els havíem de pagar un tant cada setmana, però només hi varen anar un any a pescar. Cobraven un jornal tant si pescaven com si no i no tenien cap al·licient».

En Pepet Florian ha deixat d'anar en mar als 90 anys. Ha estat un caçador de mar i de terra: coneix tots els caus de conills d'es Torradors. Troba a faltar la vida a l'aire lliure i la sorpresa que representava a cada calada saber si agafaria peix o no. Però reconeix que ara es pesca més bé, malgrat

la falta de peix per culpa de la contaminació i l'arrossegament. «El mar me l'estimo molt i si pogués encara hi tornaria, però estic content perquè els néts es guanyen bé la vida i els besnéts van a la universitat».

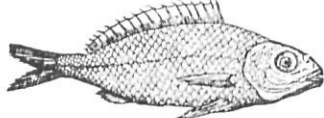
En Miquel «Masot», un calero a Palamós

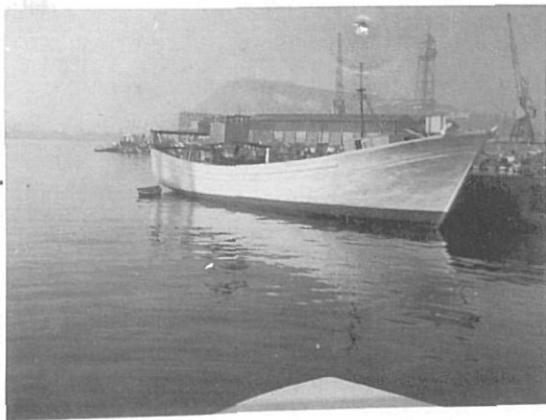
«L'any 1890, el meu pare anava al bou. El meu pare es deia Tomàs i un seu amic li va dir: "Masot, ja han marxat los moixons del niu!". A Tarragona dels ocells en diuen moixons. I això volia dir que ja no hi havia peix, que el peix s'havia acabat i s'havia d'anar a buscar a una altra mar».

Així explica en Miquel Figueras i Montserrat, de 91 anys i fill de l'Ametlla de Mar, l'emigració dels pescadors del Baix Ebre, especialment de la cala de l'Ametlla, als ports situats més al nord, entre ells el de Palamós:

«Allà a l'Ametlla érem 10 a 12 parelletes del bou de 50 pams. Algunes anàvem preparades de tonaires. Fèiem 5 mesos de veda: de maig a octubre, perquè el peix naixés. El dia que feia vent no pescàvem i quan anàvem per la tonyina ja no anàvem a l'arrast. Només pescàvem de 60 brases per en terra, on creix la pola (coral blanc) que és com una ortiga de mar. La mar estava poc escombrada i necessitava que es llimpiés, perquè en el brut només s'hi feia bastina: escrita, mussola, caputxo, burra, gats, tòtines... peix gros que necessita menjar molt i no deixava criar res més, ni

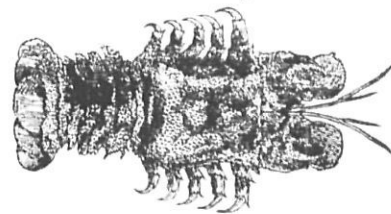
De Acarnane.

escamarlans, ni llagostins, ni gambes que es pagaven més car. La bastina valia 4 ptes. l'arrova (10 quilos) i en canvi el lluç 15 ptes. Amb barques més grosses es va anar llimpiant la mar, es van fer palangres, boletxes i panys de bastina. Pertot on es va anar llimpiant s'hi va criar més peix i més bo. Crec que a l'Ametlla es va començar a agafar gamba a partir de 1914».

De Squilla lata. *Squilla*

A l'esquerra, la vaca "Baix Empordà" de Miquel "Masot" al port de Barcelona, tot just acabada de varar.

L'any 1917, als 13 anys, en Miquel ve per primera vegada a Palamós on ja s'havien establert els seus oncles Ramon i Pere Figueras, que varen ser els introductors del motor de pesca a Palamós. Però no és fins al 1922 quan junt amb quatre o cinc parelles del bou de l'Ametlla van a Roses perquè «aquí es guanyaven més diners». Explica amb orgull que ells varen ser els introductors d'aquesta pesca. «Quan jo vaig arribar només hi havien els meus tios, després han vingut més famílies de caleros aquí a Palamós, jo n'he portades moltes, perquè tenia tres barques que necessitaven vint i tants homes, després hi havia les feines d'en terra i les remendadores. Aquí no hi havia res de pesca. Totes les barques que hi havia eren forasteres, només una dotzena eren d'aquí. Tots els pescadors que vaig portar s'han fet casa i tenen cotxe i jo content!

Quan vàrem arribar, agafàvem llongos (espartenyas) i això vol dir que aquí estava brut, que encara estava per netejar. Los primers motors que es van posar van fracassar a la mar bruta perquè la pola embossava el bou. Llimpiar una mica va anar bé al principi, però aquí a Palamós l'arrast ha llimpiat massa. Posar tant de cavallatge a l'arrast ha fet molt de mal. Però no és l'únic que ha fet mal, perquè l'arrast va per fora i els que es queden aquí no fan mal? Ara agafen peix petit i tot l'any i ningú diu res. La mar necessita repòs. Ara ja està llimpiada la mar d'aquí. Nosaltres descansàvem sis mesos del bou. Després armàvem el sardinal o anàvem pel llagostí i deixàvem descansar la mar. Ara un home sol cala cent peces. És un problema en general: les vaques, la pesquerilla, la teranyina masses dies de pesca. No és l'arrast sol que ha empobrit la mar sinó tots els tipus de pesca que calen malla petita i tantes peces i massa cavallatge, que requereix un art més gran.

Dels 15 anys que mano barca. Lo meu pare era molt capaç però no era curiós com jo, tot lo de la mar ho he sapigut fer: igual sóc calafat, igual sóc tallador de veles, arreglador d'arts, tècnic de portes, de malletes o de construcció de barques. El 1927 vàrem canviar els bous per la vaca perquè agafàvem més peix. Un dia, davant de Cambrils hi havia 20 parelles i vàrem agafar més peix nosaltres sols amb la vaca que les vint parelles de bous juntes. La vaca va ser un avenç perquè tenia un tiro seguit i les portes toquen al fang. En canvi, amb el bou, en ser dues, et trobaves que una tirava més perquè li donava una ratxa més forta de vent o tenia la vela més alta i costava molt que anessin combinades. De vegades mos estàvem quinze dies seguits en mar pescant, dormint i menjant a la barca, sobretot si ensopgaves que no tenies vent i no podies arriar la vela. Cuinàvem bastina bullida o polp roquer amb "all i prebe" o amb romesco (pa fregit picat amb alls, julivert i safrà) i patates.

L'any 1931 vaig posar el primer motor a la barca i llavors tot va canviar. Als 71 anys vàrem fer aquesta

En Miquel "Masot" entrant al port de Palamós

De Cancro maã.

En Miquel "Masot".

J. M. OLIVERAS

barca, la «Baix Empordà», hi vaig anar sis mesos per posar-la en condicions, però després vaig plegar. No ho he trobat a faltar perquè s'ha de ser jove per anar a la mar. Amb embarcacions grosses s'agafen molts de nervis, perquè s'ha de competir. De jove era dels que més pescava. Aquí mos ha agradat molt, no tinc cap enemic. M'ha agradat fer de pescador però s'ha de posar remei a la mar i el remei és llevar dies de pescar per deixar-la descansar».

En **Pepet Ballesta**, nét d'un navegant a la vela de l'Escala

En Josep Ballesta i Farrés té 87 anys i va començar d'anar en mar als 12 anys. Fill i nét de pescadors escalencs, s'emociona en parlar del gran port de sardinals que havia estat l'Escala:

«Totes les pesques modernes han destruït aquell món que varen crear els nostres avantpassats. Quan veig les fotografies de l'Esquirol, amb la platja (que era l'antic port) plena d'embarcacions de pescadors escalencs que eren armadors i patrons de barca al mateix temps i penso en tot l'esforç que va costar... Ara tot és buit i em produeix una sensació de tristesa».

L'any 1880 el seu avi es va embarcar al cabotatge i va navegar durant vuit anys pel Carib. «Era un ofici molt arriscat: moria molta gent jove perquè havien de suportar forts temporals navegant a la vela. Quan va arribar, amb els pocs cèntims que portava, va comprar una casa i una vinya que anava junt amb l'escriptura. L'àvia era una especialista en l'art de remendar, tothom venia a aprendre'n a casa. Quan tenia 6 anys em va posar l'agulla de remendar a les mans i em va ensenyar a fer rempeus: una peça de 4 malles d'un fil més gros que es posava com a reforç a les peces de sardinals perquè eren molt fines.

Ja de petits, amb vuit o nou anys, teníem afició a fer barquetes de suro equipades amb la seva vela, feta amb un parrac de cotó i els aparells: el car, l'antena, el pal, el cordatge i encara que tot fos en petit, ja donava impressió de qualitat. Els dies de tramuntana les posàvem a les roques d'en Guillem amb el timó a punt orientades cap a la Punta i llavors les anàvem a buscar. Algunes vegades ens fugien golf endins i les perdíem.

En Pepet Ballesta al port de la Clota de l'Escala

Els armadors aquí solien tenir dues embarcacions: una de gran per al sardinal i una de més petita per al tresmall. Jo m'asseia al costat de l'avi quan anava amb la petita i així em vaig iniciar en el maneig del rem i de la vela.

Tot era dur llavors, no hi havia res fàcil. La feina de llevar la barca era pesada, però només havíem conegut això i ens era fàcil de fer. Ara de pescador ho pot ser qualsevol i abans no, es necessitava un *aprenentatge de com a mínim tres anys i havies de demostrar que ho sabies fer*. Quan vaig començar, les feines ja les sabia fer totes, però em faltava l'empenta i la força per portar-les a cap fins que em vaig fer gran. Als 18 anys el meu pare es va arronsar, es va posar sota meu i em va fer patró.

Les pesques eren variades, quan s'acabava una pesca se'n començava una altra: el bou a l'Escaló començava per la Festa Major, a primers de setembre i tothom s'hi embarcava. El bou eren dues embarcacions i cada una portava cinc tripulants. Al sardinal n'hi anaven tres i al tresmall dos. La pesca del sardinal començava a l'hivern i la barca es calava a la deriva, així es podia moure segons el corrent perquè era un ormeig de xerxa fina i de molta alçada. Si les xerxes haguessin estat fixades, un dia d'un corrent fort possiblement s'haguessin trencat o avariats i en canvi seguint el corrent no passava mai res.

Hi havia un camp molt ampli i caladors per a tothom. El patró quan arribava a l'espai que considerava oportú, cridava: *Guarda mar i aaau!*, que volia dir "guarda'm l'espai". Era un crit molt antic i en la quietud de la nit, quan encara no hi havia motors, se sentia de molt lluny. El pare tenia molt bona veu. Mai hi va haver cap entrebanc, malgrat ésser més de cent barcades. Es sortia de prima i de matinada. La primera peça que es calava anava acompanyada d'una cua i, a l'extrem, una panna de suro on es posava un fanalet amb un gresol d'oli, seguidament es calava la tira de cinc peces, el fanalet marcava amb el seu moviment el comportament de les peces de la barca, si pescaven bé o malament i en aquest últim cas s'havien de llevar. Mentre la barca estava calada el patró tenia les mans al rem i anava conduint la seva posició.

El maig era un mes favorable per a la pesca, però arribava un moment, quan els saladors ja tenien els tinars plens, que el peix fresc no valia res, llavors canviàvem pel tresmall.

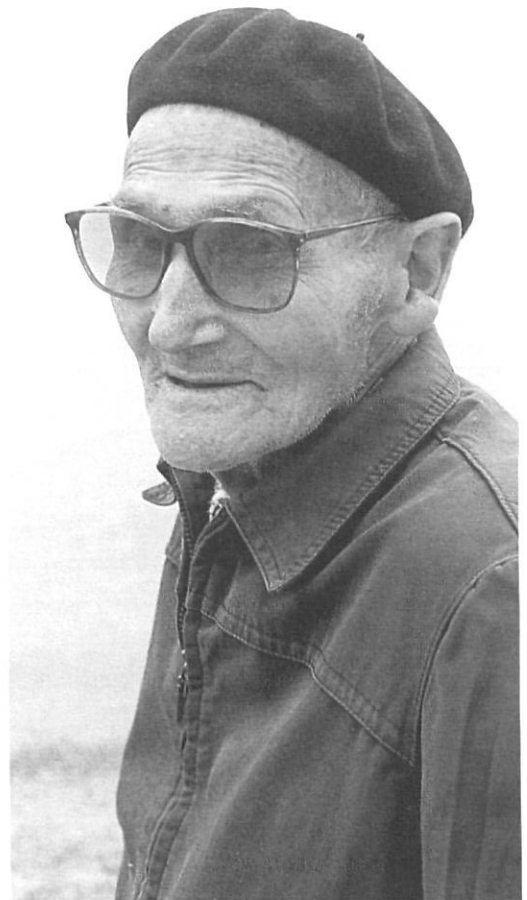
Hem viscut temporals forts, però no he tingut mai por en mar. En recordo un especialment, va ser durant una prima: la mar era completament calma, en canvi l'aspecte del cel era dolent, però com que es tractava d'un calat d'una hora la gent va sortir. No se sentia cap xeric d'ocells, ja estaven amagats a cau perquè preveïen el que passaria. En un moment es va passar de bonança a temporal gros: va entrar una gropa de tramuntana que va deixar mar grossa perquè venia de fora. De seguida vàrem veure que havíem de llevar. Érem els més mal situats, més sotaventats. Venien amb mi dos mariners que es van posar en el pla de l'embarcació, a baix, el pare anava al timó i jo era a proa abrigant el motor perquè no es mullés, que és el més important. Com que la plena ens venia per la popa, jo la veia com si fos una muntanya que s'anava acostant i pensava: "què passarà?" Però a mesura que la plena s'anava acostant, la barca també s'anava aixecant. Quan vàrem entrar a port, tot el poble era a la platja, fins i tot el capellà. Alguns varen haver d'anar a la Clota.

Ara no hi tornaria a pescar, els costums han canviat molt, la pesca que es fa és d'altura, les embarcacions que teníem ja no servien. Han de ser grosses de més tonatge, motors molt potents i pescar en mars allunyades. M'hagués agradat que s'hagués aguantat com abans. Tots eren pescadors i es vivia bé. La majoria eren armadors.

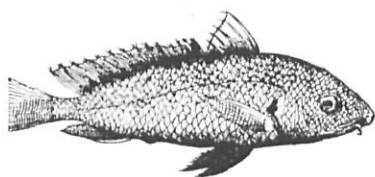
Un temporal de llevant al port d'en Perris de l'Escaló.

En Pepet Ballesta

De Vmbra.

con Fall

Les peces de sardinal eren com un garbell que només agafava les peces grosses de sardines, la petita passava per ull, de manera que mai es va llençar un peix per petit. Amb l'entrada en actiu de les teranyines, la quantitat de peix petit que es va haver de llençar va ser grandiosa.

El mar és una cosa fabulosa: té molt d'atractiu i ben portat és una font de vida. M'agrada el mar per la independència. Quan ets en mar, tot sol, ets algú, ja no depens de ningú i vingui el que vulgui ja saps que ets tu qui ho has d'enfrontar amb coneixement: preveient el temps i com t'has de comportar. Conèixer el mar et dóna una seguretat que fa que ja no el vegis amb tant de recel com qui no el coneix».

«No et fiïs mai del llevant fosc, ni de les tramuntanes clares».

En Xicu Andreu, un vell pescador del port d'en Perris

En Francesc Andreu i Flaquer té 95 anys, i encara va en mar. El metge li va recomanar que plegués però ell diu que hi morirà «perquè la mar és la meua vida, és com la meua esposa». Ara té una barqueta petita sense motor, de fibra, que ell sol pot manejar. És prim, camina encorbat, té els ulls blaus i el cabell blanc com la neu. Tothom es pregunta d'on treu la força i l'esperit animós, però només d'escoltar-lo una estona es comprèn.

Nét per part de mare d'un coraler i per part de pare d'un sardinaler, en Xicu es va alimentar ja de petit de tot el món que envoltava la pesca.

«Quan l'avi va arribar de la campanya del coral a Algèria, es va equipar i es va casar. Anava a pescar el lluç amb palangre amb un llagut gros, a la vela, molt lluny d'aquí. Tenia cinc germanes i l'ajudaven a nuar les sòltes. Abans no hi havia fàbriques i ells mateixos es compraven el fil de cànem i amb una fusta de nuar –un mòl–, anaven nuant. Jo n'he nuat més de mil metres entre sòltes i tresmalls. Passava tots els vespres a ca l'avi i parava un pam d'orelles perquè m'expliqués els llargs viatges que havia fet amb un llagut de 50 pams, al rem i a la vela fins a l'altra part de mar. Una vegada em va explicar que havien vist una serp molt grossa i jo ara em penso que devia ser una "pinton".

Ja de petit, a 5 o 6 anys, amb un meu amic que es deia Mas ens jugàvem els pescalls de canyeta. Agafàvem porquets, petards, guifuls. I corrigeient roques, de pescall en pescall, anaves agafant afició a la pesca. I quan veies la sardineteta que te se passejava pels peus encara més.

Vaig començar d'anar en mar a 11 anys i he tocat totes les pesques: sepieres, palangre, sardinal, armallades, batudes, nanses. L'any 28 quan el pare va morir vaig anar a la teranyina. Però la pesca que més m'agrada és el palangre, sobretot quan sents a picar el peix.

Hi havia un avi de can Teru, en Jeroni que sabia l'hora que era només mirant les estrelles. Just abans de l'estrella del dia, surten amb la lluna un grup d'estrelles que en diuen les Cambrelles. Quan m'aixecava per anar a pescar els llagostins, si les veia: ja sabia que el dia era a prop.

Els pescadors ens fixem molt en els senyals del temps: quan una faixa de boira o un núvol surt de llevant i va a ponent, recela't que te l'encapillarà. No et fiïs mai del llevant fosc, ni de les tramuntanes clares, perquè les tramuntanes clares et duraran un mes i el llevant fosc et portarà un temporal que prepara't! El llevant et fa molts de senyals, però els has de saber veure.

Mai m'he espantat en mar. La més grossa que hem passat els pescadors de l'Escala del meu record, va ser abans de la guerra: el meu cunyat tenia una barca de sardinals, grosseta amb motor. Jo tenia dues peces i ell dues més i anàvem a mitges. Va venir a

Un temporal de llevant
al port d'en Perris de l'Escala.

L'ESQUIROL. ARXIU MUNICIPAL DE L'ESCALA.

buscar-me i vàrem sortir de nit. El baròmetre estava molt malament i senyalava tramuntana. El meu cunyat havia anat molts d'anys al bou i es sentia valent. Jo li vaig dir: "Totes les barcades van més en terra!". Però ell volia anar més endins. Jo ja me la veia a sobre, però amb el timó el vaig dur on ell volia. Calem i de cop sentim com un terratrèmol, perquè el vent, la gropada quan va vinguent, és una cosa espantosa la fressa que fa. Desseguit vàrem llevar. Vàrem ser els últims d'arribar. Jo anava al timó i també venia en Prim que llavors tenia 14 anys. Com

J. M. OLIVERAS

que l'arjau es va trencar, vaig haver d'anar arrapat al timó tot el camí per governar-lo amb el meu cos. És molt difícil entrar al port amb tramuntana, molts hi han perdut la vida, negats al cap de la Punta. S'ha de passar a tocar el Cargol perquè la tragolada de la Punta no hi arriba i allà hi ha un moment de calma. I com que jo sóc pràctic del país i a la nit m'hi he vist com els gats, vaig anar a passar vora el Cargol i no ens va passar res. I a l'arribar en terra tot el poble ens esperava i tothom ens va ajudar estirant amb una corda grossa, fins i tot el capellà».

En Xicu Andreu

L'Antonieta, la dona d'en Xicu, ho ha reviscut mentre escoltava i explica la seva versió:

«Jo era a casa que feia el sopar a la llar de foc i la Maria era petita, potser tenia 9 anys. Vaig sentir aquella fressa a la xemeneia i dic: "Què és això?". Surto al carrer i tot anava enlaire. Li vaig dir a la Maria: "Això és una gropada encesa! Ai! que el teu pare no arribarà, no vindrà, no el veurem més!". I ella pobreta es va posar a plorar. I llavors vàrem anar a la platja i hi havia tot l'Escala i les barcades anaven arribant menys la del meu home. Fins al cap de molta estona no varen arribar. I anava ben moll de dalt a baix, com aquell que s'hagués tirat en mar. Jo encara plorava i ell se va posar a riure, com si volgués dir: no us heu pas d'espantar! I portaven sardina, en varen agafar molta. En Xicu sempre ha sigut valent i treballador».

«Jo no he tingut mai por en mar, perquè n'he passades de totes, tot sol. Considero que és el meu camp i que amb esperit me n'haig de sortir. Mai he pensat que m'hagi de negar o morir. Tornaria a ser pescador perquè m'agrada. La mar, us hi heu de fixar, és tan atractiva que atrau a tothom, fins i tot als forasters. Hi ha tots els divertiments que et pugués pensar, després hi ha l'aire lliure, allò és vida, aquell aire tan fresc i tan sa no hi és en terra. Ara vaig en mar per entretenir-me, per passar l'estona. A mi m'haurien de fer una illa enmig de mar i allà seria feliç».

El destí dels pescadors el veig molt dolent. El peix d'aquest golf ha fugit, ja no queda res. Si jo fos governant aquest golf tornaria a ser ric com era o més: tots els cotxes que es disbilueixen, els semblaria per aquest golf, llavors no hi podrien tirar xerxes d'arrossegament, perquè se'ls hi enganxaria i perderien l'ormeig. Es farien uns caladors que se sabrien per senyes per poder-hi calar. Només es podria pescar amb nanses i volantí i algun palangre. Però ara aquest golf és explotat i si no fan alguna cosa, no serà mai més de la vida res».

Lurdes Boix i Llonch
és arxivera municipal de l'Escala

